

Posudek oponenta disertační práce: Mgr. Kateřina Kráčmarová
Refugiados checoslovacos en La Habana durante la Segunda Guerra Mundial
(Českoslovenští uprchlíci v Havaně v letech druhé světové války)
předkládané v roce 2021 na na Středisku ibero-amerických studií (SIAS) UK Praha

I. Stručná charakteristika práce

Autorka představuje detailní a multiperspektivní přehled migrace osob s československými pasy na Kubu v letech 1938-48. Z valné části se jednalo o lidi s židovskými kořeny, kteří prchali před nacismem a snažili se dostat zejména do USA. Mnozí na Kubě strávili řadu let, osudy některých z nich jsou dokonalou metaforou životních stráží a anabází, které Evropa připravila pro své obyvatele v první polovině 20. století. Autorka si kromě jejich individuálních osudů a motivací všímá též obecnějších migračních proudů, vztahů v nově se rodící emigrantské komunitě, role čs. ambasády, práce organizace Unión Checoslovaca de Cuba a také nesnadného poválečného rozhodování utečenců, zda zůstat na Kubě, pokračovat do nějaké jiné exulantské destinace, případně se vrátit zpátky do ztracené vlasti.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práci považuji za velmi kvalitní, na poměrně velké ploše (více než 200 stran autorského textu) uspokojivě a přesvědčivě odpovídá na všechny četné výzkumné otázky, které si autorka na počátku v úvodních pasážích klade. Tematicky je práce originální, autorka navíc přistoupila ke zvolenému tématu se zájmem a nadšením, které jsou patrné prakticky na každé straně disertace. Oceňuji rovněž její styl, který se místy blíží uměleckému eseji, což vzhledem k tématu považuji za velmi podařený autorský přístup (viz třeba poslední odstavec *Conclusiones*, více literární než historiografický a díky za to, neboť se na inkriminované místo hodí dokonale). Z tohoto pohledu nijak nevdám, že *Conclusiones* částečně neodpovídají klasickým požadavkům na strukturu odborné práce, neboť jsou spíše jakýmsi organickým pokračováním a dokončením textu. Koneckonců, dílčí závěry pro specifická témata lze bez problémů nalézt v závěrečných pasážích jednotlivých kapitol. Uznání autorce patří i za všechny další aspekty předkládaného textu: jak z hlediska práce s prameny, zvolené metodologie a jazykového stylu, tak z hlediska obsahu a závěrů nemám žádnou vážnější výtku. Všechny mé poznámky, komentáře, drobné kritiky a doplňující otázky se nalézají v následujících oddílech posudku.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura práce a argumentace

Argumentace je přehledná, srozumitelná a přesvědčivá. Členění práce je vhodně zvolené, vysoce oceňuji vložení několika intermezz, které ještě více vtáhnou čtenáře do textu a současně nabízejí i osobnější pohled na některé pohnuté okamžiky. Např. intermezzo věnované drsnému osudu utečenců na palubě lodi Saint Luis je opravdu mimořádně povedené.

2. Obsah

Velká pochvala patří autorce za odvahu k ponechání znepokojivých otázek při nelehkém hodnocení kontroverzní postavy, u níž se svědectví zjevně dramaticky rozcházejí – viz Eduard Kühnl na s. 166. V atmosféře dnešní permanentní kulturní války, kdy je třeba protivnou stranu neustále ubíjet infantilně manichejskými vizemi zla a dobra, je podobný přístup hodný obdivu. A to přesto – anebo vlastně právě proto – že by se jistě našli kritici, kteří by začali vykřikovat něco o alibismu, příliš opatrné nevyhraněnosti apod.

Nechápu úplně přesně, co má autorka na mysli formulací ze s. 18: «Nacida en octubre 1918 sobre las ruinas del Imperio austrohúngaro, la República Checoslovaca considerada un verdadero “corazón de Europa”»?

Na s. 30 autorka píše: «Sus oficios indican que se trataba de personas de bajos recursos (carpintero, jabonero, cocinero, molinero)». Skutečně patřili mlynáři za První republiky mezi příjmově nízké skupiny?

Na s. 45 autorka píše: «Cuba ha sido siempre país de migraciones y de mestizaje Sus puertos estaban abiertos a los que arribaran (preferiblemente europeos), de hecho en los primeros años del siglo XX podemos hablar de casi un millón de inmigrantes.» Vzhledem k tomu, že z původního předkolumbovského obyvatelstva toho v Karibiku opravdu mnoho nezbylo, jak se vlastně poznalo, kdo jsou z oněch dvou milionů Kubánců (sčítání z r. 1907) migranti a kdo "nemigranti"?

Přiznám se, že úplně nerozumím formulaci ze s. 151, kdy je Beneš kritizován za své dekrety z r. 1945, které 1945 «limitan las devoluciones de propiedades a los buenos descendientes de los fascistas de entonces». Co to přesně znamená?

3. Formální úroveň práce

Španělština autorky je vesměs korektní, chyb se neobjevuje nijak alarmující množství, často se jedná spíše o nepozornost než o neznalost jazyka: subestimabamos (7); falleció [en] Nueva York (7); las ... cuestionamientos (8); suele ser al idioma materno (20); ninos v tabulkách od s. 20; necesidades económica (34); las elecciones ... ganados (93); después del incidente se [del] Saint Loui [Louis] (113); no tenemos claro si llegar [¿llegaron?] allí en la postguerra o solamente después de la revolución (210); Todo se resulta tan evidente [218]. Někdy není tak úplně jasné, zda se jedná o nepozornost či o neznalost: la iglesia católica - iglesia = kostel x Iglesia = církev (67); empezaba [a] traer (135); con la [el] resurgimiento (146); la generación más jóven [joven] (147). Některé přehmaty jsou ovšem spíše systémového charakteru a opakují se na více místech: ni/sin siguiera, správně siquiera; a parte de x aparte de; hacia – předložka zaměňována s hacia – imperfectum od slovesa hacer; u názvu lodí se ve španělštině používá určitý člen jako připomínka vynechaného substantiva barco, takže korektně vždy např. Los acontecimientos del Saint Louis. Autorka v tomto případě střídá varianty se členem a bez členu, což je chyba.

Překlepů není mnoho, bohužel jeden z nich se vloudil přímo do českého titulu práce na úvodní straně – "z Havaně", což je škoda. Výrazně větší pozornost měla autorka věnovat českým příjmením, objevuje se v nich hodně zbytečných chyb, např. na s. 14 «Polisenky, Batecek», na s. 53 zase dvakrát Bartček namísto Barteček, v Bibliografii na s. 220 se tyto dvě varianty střídají. Poměrně rušivě působí autorčino kolísání mezi korektní českou transkripcí těchto příjmení, ale také českých toponym, a jejich zjednodušováním (ani to není ovšem pravidelné) v logice španělské diakritiky: Opatrny x Opatrný, Bartecek x Bateček, Usti x Ústí x Ustí, Plzen x Pilsen, Vochoch x Vochoč se střídá dokonce na téže s. 21, stejně jako Kateřina Čapková x Katerina Capková na s. 33 či Kuhn x Kühn na s. 165. Někdy se tato hybridní strategie projevuje dokonce v rámci jediného člověka: Marketa Křížová (29), NOVOTNY, Jiří (148). V Bibliografii nacházíme některé překlepy u jmen autorů (BARTĚČEK, ŠTOVIČEK), u některých knih není titul v kurzívě, čímž dochází k rušivé nejednotnosti (TOMAN, VACULÍK, VEIGAS ZAMORA).

4. Práce s prameny či s materiálem

Bez výhrad, repertoár pramenů i sekundární literatury je rozmanitý a obsáhlý, práce s ním vzorná.

5. Metodologie

Autorka byla vzhledem ke svému specificky širokospektrálnímu přístupu k tématu nucena použít hned několik metodologických postupů, které sama vypočítává a popisuje na s. 6-8. Jak volba metod, tak jejich aplikace na zkoumaný materiál jsou velice přesvědčivé a vedly k velice pozitivnímu závěrečnému výsledku. Autorka si v průběhu práce klade velké množství výzkumných otázek a velice poctivě a současně fundovaně na ně potom prostřednictvím výzkumu a analýzy odpovídá. V tomto ohledu se jedná o přímo příkladný přístup.

Vlastní přínos

Jedná se o práci originální, opřenou o vlastní výzkum, navíc v tématu, které je zatím zpracováno spíše okrajově, např. studie V. Nálevky o Čechoslovácích na Kubě v dobách druhé světové války či o ohlasu lidické tragédie v Latinské Americe pocházející ze 70. let a od té doby se přece jenom badatelské možnosti podstatným způsobem rozšířily. Z tohoto pohledu si autorka zaslouží velkou pochvalu.

IV. Dotazy k obhajobě

1. Na s. 8 autorka píše: «logramos identificar personalidades que llegaron a destacarse durante su estancia en Cuba o posteriormente, pero la mayoría de los datos carecía de interés hasta para un público especializado». A v poznámce pod čarou na téže straně dodává: «útil tratar de averiguar qué hacía Frantisek Neumann en el Cairo en febrero 1941, con una bebé de 2 años o si Ilona Weiszová, era esposa o hermana de Dezider Weisz?». Moje otázka je: jak autorka uvažovala o hranicích toho, co je ještě relevantní pro její text a co již ne? Protože i ona nakonec má v textu spoustu detailních informací nejrůznějšího typu, které některým čtenářům mohou připadat redundantní. To není kritika, jenom

upřímně míněný dotaz na metodologickou stránku výběru informací: se kterými se ještě bude pracovat a které již budou pod rozlišovací úrovní autora. Jak na to? Jak stanovit hranici mezi jedním a druhým?

2. Otázky a problémy spjaté s problematikou národa a národností patří k těm vůbec nejsložitějším a nejcitlivějším, přesto bych si chtěl ujasnit dvě autorčiny formulace ze s. 20. Ta první: «Se planteaba el dilema sobre la nacionalidad: ¿es de libre elección y se basa en el sentir subjetivo de la persona, o debe partir de criterios objetivos, como el idioma? En los censos de la Primera República se llegó a una especie de compromiso y se estableció como criterio la pertenencia a una comunidad cuyo signo externo suele al [el] idioma materno.» Moje otázka zní: vzhledem k tomu, že ve 20. letech se ve výsledcích sčítání lidu uváděla národnost československá, nikoliv zvlášť česká a slovenská – předpokládám, že z politických důvodů, aby se tak umenšil kvantitativní význam německé menšiny – co to tedy vlastně znamená pro ono tvrzení «pertenencia a una comunidad ... del idioma materno»? Kolik bylo rozených Čechoslováků? Kolik lidí se tak skutečně cítilo? A co s těmi, kteří si i nadále mysleli, že jsou Češi a Slováci?

Ona druhá otázka se týká židovské menšiny a toho, co o ní píše autorka dále na s. 20: «los censos de 1921 y 1930 permitían seleccionar también la “nacionalidad judía. En este caso en particular, el patrón no era el idioma ... tampoco se consideró la pertenencia a su comunidad religiosa, se aceptaba solamente el criterio subjetivo del ciudadano». Pokud se tedy někdo cítil ž/Židem, aniž by to opíral o jazyk, o víru či o kulturní či jinou příslušnost k židovské komunitě, na základě čeho tedy svoje židovství stavěl? Na nějakých pokrevních/rasových základech? Neblíží se pak ovšem taková úvaha nebezpečně praxi Třetí říše, tak jak ji autorka výmluvně popisuje na s. 22?

3. Na s. 47 autorka píše: «La sociedad cubana los dejaba desarrollarse económicamente, pero a pesar de los éxitos, no se les daba acceso a las élites, ese era un privilegio sólo para los inmigrantes españoles». Ještě v polovině 30. let 20. století mezi kubánské elity skutečně nepatřil nikdo jiný než potomci Španělů? Žádní Němci, Francouzi, Angličani?

4. Vzhledem k tomu, že autorka pracovala s četnými prameny založenými na orální historii a navíc dokonce sama vedla podobný rozhovor (John Tetzeli), rád bych se dozvěděl něco více o této metodě výzkumu i o zkušenostech, které autorka získala.

5. Na s. 128 autorka konstatuje: «Resulta muy interesante que no percibimos sombras de ningún tipo de conflicto esencial dentro de la comunidad, a diferencia de la situación que se podía observar durante la guerra en casi todas las colonias checoslovacas en el exterior. Un común destino, aparentemente, unía más que separaba.» V oněch jiných utečeneckých komunitách společný osud nespojoval? V čem byla ona kubánská kolonie tak výjimečná, že převládala harmonie? Tím že byla takřka výhradně židovská?

V. Závěr

Z celkového pohledu se jedná o velmi kvalitní text, podložený opravdu značným objemem poctivé badatelské práce a opřený o promyšlené a korektně aplikované metodologické a interpretační schéma. Proto mohu konstatovat, že **předložená disertační práce splňuje požadavky** kladené na práce tohoto typu, a proto ji **doporučuji k obhajobě**.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako **prospěla**.

6. 9. 2021

doc. Mgr. Jiří Chalupa, Dr.
podpis